
Karina Stempel-Gancarczyk
Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk

Rozprawa przygotowana pod kierunkiem
dr hab. Heleny Krasowskiej, prof. IS PAN

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Procesy zanikania języka na podstawie badań gwar polskich na Bukowinie rumuńskiej

Celem dysertacji jest opis i analiza mechanizmów zanikania gwar w społecznościach polskich na terenie tzw. Bukowiny Południowej (znajdującej się w granicach Rumunii części krainy historycznej noszącej nazwę Bukowina) oraz określenie ich źródeł i przyczyn. Praca zawiera także wskazanie podobieństw i różnic obserwowanych w badanych miejscowościach, w których Polacy osiedlali się już w wiekach XVIII i XIX. Przedmiotem badań są trzy spośród czterech gwar wyodrębnionych przez Elenę Deboveanu i Stanisława Gogolewskiego: gwara wsi Bulaj, gwara wsi Ruda, gwara wsi Kaczyka. Rozprawa stanowi zarazem uzupełnienie najnowszych badań gwar polskich na Bukowinie Karpackiej, prowadzonych pod kierunkiem dr hab. prof. IS PAN Heleny Krasowskiej.

Koncepcja pracy oparta jest na założeniu, że proces zanikania gwar na Bukowinie Południowej wiąże się zarówno z czynnikami endogennymi, jak również egzogennymi. W celu uchwycenia złożoności sytuacji socjolingwistycznej oraz opisanie procesu zaniku gwar w punkcie wyjścia badań znalazły się następujące pytania:

- 1) Dlaczego i w jakim stopniu w badanych społecznościach zanikają gwary polskie i tradycyjna kultura?
- 2) Jakie czynniki mogą decydować o przetrwaniu gwary polskiej, a jakie o jej wyparciu przez język rumuński na terenie Bukowiny Południowej?

-
- 3) Czy w przypadku badanych społeczności proces zaniku gwar polskich można zdefiniować, wskazując określony typ bilingwizmu, czy dochodzi do przekształcania gwar w mowę pogranicza, czy też mówić można o zaawansowanych procesach zanikania gwar i tzw. śmierci języka?

Socjolingwistyczny opis sytuacji językowo-kulturowej w badanych miejscowościach oraz wskazanie mechanizmów zaniku gwar, z uwzględnieniem podobieństw i różnic zachodzących w Bulaju, Rudzie i Kaczyce, wpisuje się we współczesne badania językoznawcze dotyczące problemu zaniku i tzw. śmierci języka.

Rozprawa zawiera charakterystykę stanu gwar w Bulaju, Rudzie i Kaczyce, w takim stadium, w jakim obecnie one się znajdują. Analiza ta rozszerzona jest o dane z miejscowości Mihoweny i Frumosa, w których mieszkańcy posługują się tą samą odmianą polszczyzny, co Polacy w Bulaju. Podstawę metodologiczną pracy stanowi teoria kontaktów językowych.

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów. Pracę otwiera wstęp, charakteryzujący obszar, metody i techniki badań. Rozdział pierwszy, drugi i trzeci dotyczą kolejno opisu współczesnego stanu gwar polskich w Bulaju, Rudzie i Kaczyce oraz analizy procesów wynikających z kontaktów językowych. W rozdziale czwartym zawarta jest analiza dwóch aspektów rzeczywistości językowej obserwowanych na Bukowinie rumuńskiej: języka traktowanego jako wartość i integralny element tożsamości kulturowej oraz języka jako świadectwa – nośnika wartości kulturowych. Rozdział piąty, stanowiący podsumowanie badań, zawiera porównanie sytuacji socjolingwistycznej w badanych miejscowościach oraz wnioski, z uwzględnieniem takich problemów, jak m.in. prestiż języka, przemoc symboliczna, a także opis zanikania gwar jako zespołu procesów. Różnice notowane na poziomie systemowym gwar Bulaju, Rudy i Kaczyki wydają się obecnie wtórne wobec całkowitego braku transmisji pokoleniowej języka w tych społecznościach. Do najważniejszych wspólnych elementów procesów zanikania języka w przypadku wszystkich trzech grup użytkowników polszczyzny zaliczyć można: niski prestiż gwar, dominację języka i kultury rumuńskiej (w tym restrykcyjną politykę rumunizacyjną państwa w XX wieku), zmiany struktury społecznej (w przeszłości i obecnie), homogenizację kultury, wreszcie zmiany demograficzne (np. systematyczny spadek liczby użytkowników gwar, nasilenie migracji, wzrost liczby małżeństw mieszanych itp.). Pracę zamyka zakończenie i bibliografia.

Z uwagi na to, że liczba użytkowników gwar w badanych miejscowościach bardzo szybko maleje, opis zanikających gwar Bulaju, Rudy i Kaczyki oraz procesów, którym podlegają, jest najprawdopodobniej jednym z ostatnich w historii.